

Het huis van Oranje-Nassau en het Wilhelmuslied : P.J.M.

<https://hdl.handle.net/1874/234576>

mm 10997

BR.1874.III.21.

Proc. 1874, III, 21.

1274. HET HUIS ORANJE NASSAU. 1874. EN 'T WILHELMUS VAN NASSOUE.

Belgelukzalig zijt gij land
welks koning een zoon der edelen
Fred: 10 v

Amard Amst.

AMSTERDAM, H. DE HOOGH & CO.

HET HUIS VAN ORANJE-NASSAU

EN

HET WILHELMUSLIED,

DOOR

P. J. M.

AMSTERDAM, H. DE HOOGH & Co.

1874.

Het Huis van Oranje-Nassau.

TANDEM FIT SURCULUS ARBOR.

Een spruitje wordt eindelijk een boom.

(Zinspreuk van Prins Maurits.)

Het zilveren kroningsfeest van onzen beminden Koning Willem III doet u versjes zingen en menige plaat zien, waarbij gij niet alleen aan hem, maar tevens aan het roemrijk voorgeslacht van den Oranjevorst wordt herinnerd. Niet ten onrechte schrijven wij daarom als op schrif boven dit boekje: „welgelukzalig zijt gij land, welks koning een zoon der edelen is.” Heeft dit woord een diepere betekenis, dan ge op uw leeftijd nog kunt vatten, we mogen onzen Willem III, ook in de gewone opvatting van den zin, een „zoon der edelen” noemen. Wat meer zegt, zonder dat ge het edele voorgeslacht van onzen Koning onafscheidelijk met hem verbindt, kunt ge u van de ware grootheid van hem, die ons volk nog „bij de gratie Gods” regeert, niet licht een goed denkbeeld vormen. Ja, zegt ge, ik weet uit 't onderwijs, dat ik in de vaderlandsche geschiedenis ontving, dat onze Koning afstamt van den Vader des vaderlands, wiens graf

te Delft nog onder ons volk getuigt, hoe lief men hem had. Al is dit weinige in zeker opzicht reeds voldoende, om u het hart sneller te doen kloppen op 't hooren van „'t Wilhelmus van Nassouwe,” of een ander onzer volksliederen: wanneer ge Willem den Zwijger in al zijn zielenadel leerdet kennen, zal het u dezer dagen niet anders dan welkom zijn, dat ge een boekje in de hand kunt nemen, waarin ge op duidelijke en minder uitvoerige wijze dan zulks gebeuren kan in een boek, dat over de geschiedenis des vaderlands handelt, vinden kunt, wie die vorsten uit 't huis van Oranje zijn, welke nu herdacht worden. Niet, dat we hier een levensbeschrijving zullen trachten te geven van de vorsten van Oranje. Deze behoort ge u te hebben eigen gemaakt vóór 't feest, uit de geschiedenis des vaderlands. We wenschen eenvoudig aan te stippen, in hoeverre al die edelen uit den Oranjestam tot elkander in betrekking stonden. Dit is van groot nut, en ge zult bemerken, dat ge u daarin lichtelijk vergissen kunt. Om een voorbeeld te noemen: al is 't waar, dat onze feestvierende Koning afstamt van Prins Willem I, die vóór 300 jaren leefde, zoo moeten wij niet vergeten, dat wij van grootvader tot grootvader terugtellende, niet bij dezen terecht komen, maar bij diens broeder Jan. Deze laatste was onder 't vijftal broeders de eenige, die zijn natuurlijken dood stierf. De overigen vergoten allen hun bloed voor 't behoud van vrijheid van geweten en de handhaving onzer rechten en privilegiën. Van dezen Jan den Ouden, graaf van Nassau-Dietz, welke in het begin van den tachtigjarigen krijg stadhouder van Gelderland was, en die miskend door ons volk naar zijn goederen in Duitschland terugtrok, stamt Koning Willem III in

rechte lijn (linie) af. Goed opletten bij 'tgeen we hier behandelen, is vooral de boodschap; want het is niet gemakkelijk al die vorsten uit elkander te onderkennen, daar we terugkeerende tot hun voorgeslacht, geen drie, maar wel vijf à zes eeuwen denken op te klimmen.

Natuurlijk waren de beide voorgangers van onzen Koning, die WILLEM de DERDE heet, Willem II en Willem I. Met dezen laatsten begon, na de bange jaren van 1810 tot 1813, het koninkrijk der Nederlanden. Wel was er reeds van 1806 tot 1810 een koning geweest vóór de inlijving van ons land bij Frankrijk, doch dezen tellen we liefst niet mede. Hij was door zijn broeder Napoleon hier op den troon gezet en bleef ons vreemd. Denk nu niet, dat koning

Willem I,

welke de grootvader was van onzen feestvierenden Vorst, die Willem de Zwijger was, van wien we reeds spraken en voor wien wij twee standbeelden te 's Hage aantreffen. Denk niet, dat hij die Vader des vaderlands was, die door Balthazar Gerards werd doodgeschoten. Dit zou ook niet kunnen, zegt ge; want ik leerde reeds, dat dit vóór bijna 300 jaren (den 10den Juli van 't jaar 1584) gebeurde. — Koning Willem I is pas 31 jaren geleden gestorven, daar hij in 1843 te Berlijn overleed. Zijn zoon

Willem II,

(dus de vader van onzen Koning) behoefde hem toen niet meer op te volgen, daar hij reeds drie jaren lang koning was; — wijl Koning Willem I bij zijn leven afstand had gedaan van den troon, na een moeitevolle regeering van

vijf en twintig jaren, dus in 1840. Koning Willem II heeft daarna nog maar 6 jaren geleefd en geregeerd; want onze Koning bestuurt ons immers reeds sedert het jaar 1849, zooals wij allerwege bij 't feest zien aangegeven? Het standbeeld van den vader onzes Konings is ook te 's Hage te zien op 't Buitenhof. Geen wonder, dat men zóó zijn nagedachtenis doet voortleven onder ons volk; daar vooral hij om zijn heldedaden (denk slechts aan den slag bij Waterloo of aan Quatre-Bras, of aan den tiendaagschen veldtocht in 1830) een ruine plaats heeft in 't hart van ieder, die Oranje bemint. Uit dit alles maakt ge dus op, dat uw vader, indien hij ouder is dan 31 jaren, onder drie achtereenvolgende koningen heeft geleefd. Is hij veel ouder dan 31 jaren, dan heeft hij wellicht deze drie koningen allen gezien en gekend. Vraag het hem eens. De grootvader van onzen Koning, die 71 jaren oud werd, zou, wanneer hij nu nog leefde, reeds 102 jaren oud zijn, daar hij in 1772 werd geboren; dus 23 jaren vóórdat zijn vader,

Prins Willem V,

met een visscherspink uit ons land naar Engeland moest vluchten (1795). Zijn moeder was de zoogenaamde „prinses Willemijntje,” gelijk uw grootvader of grootmoeder gewoonlijk zeggen, wanneer zij aan de dagen van ouds, dus van vóór de Fransche overheersching, denken. Gij weet immers uit de vaderlandsche geschiedenis dat zij, prinses Wilhelmina, eene zuster van den Pruisischen Koning, door dezen duchtig in bescherming werd genomen, toen sommigen van ons volk waagden haar te beleedigen? Het treurige jaar 1795 moet nooit door u vergeten worden, en nog minder hetgeen aanlei-

ding gaf tot 'tgeen er toen gebeurde. Was de grootvader van onzen Koning, wiens vader, Willem V, in den vreemde te Brunswijk stierf, zonder ooit weder den vaderlandschen bodem te betreden, bij zijn terugkomst aan 't Scheveningsche strand op 't einde van 1813 eenvoudig in de rechten zijner „vaderen” gesteld en dus geen Koning Willem I geworden, dan was hij toch Prins zes (prinses?) geweest. Had alles zóó doorgegaan, als ware er geen Fransche overheersching, noch de voorbereiding er toe voorafgegaan, dan droeg onze Oranjevorst nu den titel van Prins Willem den achtsten, in plaats van Koning Willem den derden. Ge zoudt het zeker niet zoo graag hooren, is 't niet zoo? Een koning is toch maar altijd een koning, en een prins, een prins. Is 't u nu duidelijk geworden, wie de overgrootvader van onzen Koning is, dan gaan wij verder terug en zouden bijna den vader van prins Willem V genoemd hebben. Tot nadere verklaring echter dit nog: Uw vader zou zelfs onmogelijk prins Willem V in leven gekend kunnen hebben, daar deze, hoewel hij eerst in 1806 overleed, toch na 1795 nooit meer in ons land kwam. Zou uw grootvader of grootmoeder hem nog bij zijn leven kunnen gezien hebben? Hoeveel jaren is 't nu geleden sinds 1795? Welnu, zijn ze dan veel meer dan 79 jaren oud, dan zou het nog hebben kunnen zijn. Gedurende de onlusten was Willem V veel in Gelderland; vóór dien tijd was hij meer te 's Gravenhage, waar u „'t Oude hof” nog wordt aangewezen. Mij dunkt, gaan wij nu voort, dan noemt gij reeds zelf prins

Willem IV,

die van 1747—1751 als erfelijk stadhouder over Holland,

Zeeland, Utrecht en Gelderland regeerde, doch die reeds vóór 1747 stadhouder van Friesland was, en zegt: „O, nu weet ik de overige vorsten van zelf; Willem de vierde een zoon van Willem den derden; Willem de derde een zoon van Willem den tweeden, enz.” Dit zoude ge echter gansch mis hebben.

Prins Willem III,

die u zoo goed bekend is, omdat hij vóór 200 jaren ook koning van Engeland was (hetgeen nimmer eenig ander Oranjevorst ten deel viel) stierf in 1702 kinderloos; dus kan prins Willem IV onmogelijk zijn zoon geweest zijn. Wel werd hij erfgenaam zijner goederen, doordien Willem III aan den vader van Willem IV (den u zeker welbekenden

Joan Willem Friso,

welke in 1711 aan den Moerdijk op zulk een treurige wijs verdrong) alles had nagelaten, waarover hij kon beschikken. Natuurlijk kon hij hem de kroon van Engeland, evenmin als het stadhouderschap over Holland, Zeeland enz. vermaken, daar de benoeming tot deze waardigheid van 't volk (van de Staten) afhing. Toch waren het allen prinsen van Oranje, zoowel Willem IV en diens vader Joan Willem Friso, de stadhouder van Friesland, als hun neef, de door ons genoemde Willem III. Eigenlijk zou dit zoo niet geweest zijn; want indien b. v. gij een neef hebt, en gij beiden groot zijt, dan vormen zij kinderen en kleinkinderen ook een ander geslacht als de uwen. Waart gij (stel het eens!) prins geweest, dan zou telkens één van uw geslacht dien titel mogen dragen, tot 't uitgestorven was. En, was de laatste afstammeling in rechte

lijn dan zoo goed hem over te dragen aan zekeren neef, dan eerst zou deze waardigheid of titel overgaan in een anderen tak der nakomelingschap.

Willem III droeg bij zijn dood al zijn titels en waardigheden over op zijn neef Jan Willem Friso; anders was deze eenvoudig graaf van Nassau-Dietz gebleven, daar zijn vader

Hendrik Casimir II,

zijn grootvader Willem Frederik en diens broeder (dus zijn oudoom)

Hendrik Casimir I,

ook allen stadhouders van Friesland, van zich zelven slechts den titel van graaf droegen, naar hun voorgeslacht, dat afstamde van den oudsten der vier broeders van prins Willem den Zwijger, den u reeds bekenden Jan den Ouden. — Die

Willem Frederik,

de grootvader van Joan Willem Friso, was den prinsen van Oranje echter nader in de familie dan eenig andere neef. Niet omdat wij hem met den vader van Prins Willem III, dus

Prins Willem II,

die een zoon was van Prins Frederik Hendrik, aantreffen op een tocht tegen Amsterdam, dat zich in 1650 ten onrechte zooveel liet voorstaan; maar omdat hij in 1662 gehuwd was met de dochter van Prins

Frederik Hendrik,

en daardoor de beide geslachten (dat van Jan den Ouden

en Prins Willem den eersten) met elkander vereenigde. — Toch heette hun zoon (de vader van Joan Willem Friso) geen „prins van Oranje”. Frederik Hendriks zoon en niet de gemaal van diens dochter erfde dien titel. Het is dus gemakkelijk te onthouden dat in 't jaar 1662 de beide takken van de twee zonen van Willem den Ouden, die kinderen nalieten ¹⁾ vereenigd werden door 't genoemde huwelijk, en, dat in 't jaar 1702, door 't kinderloos overlijden van Willem III, de waardigheid van „prins van Oranje” overging van 't Huis Oranje-Nassau, in dat van Nassau-Dietz. Zoo is 't reeds 212 jaren geleden dat 't voorgeslacht van onzen tegenwoordigen Koning door 't huwelijk van den nakomeling van Jan den Ouden met zijn nicht, die rechtstreeks afstamde van prins Willem den eersten, den gescheiden tak van 't huis van Nassau vereenigde; terwijl 't reeds 172 jaren geleden is, dat zijn voorvader erfelijk Oranjevorst werd. De vader van den genoemden Frieschen Stadhouder Willem Frederik, staat tot graaf Jan den Ouden (van Nassau), in dezelfde betrekking als prins Frederik Hendrik, tot prins

Willem den eersten

(van Oranje-Nassau). Beiden waren de kleinzonen van de genoemde vorsten. — Vereenigden die beide kleinzonen zich dus door een huwelijk tusschen Willem Frederik en de dochter van Frederik Hendrik, dan begrijpt gij lichtelijk, dat al stamt onze Koning in rechte lijn af van graaf Jan den Ouden, hij in geen geringe betrekking

---

¹⁾ Men weet, dat de drie broeders van den Prins, Adolf in 1568 bij Heiligerlee, Lodewijk en Hendrik in 1574 op de Mookerheide sneuvelten zonder kroost na te laten.

staat tot zijn doorluchtigen voorzaat Willem den Zwijger en diens voorvaderen.

Graaf Jan de Oude had een zoon, genaamd Willem Lodewijk, die Stadhouder van Friesland werd in 1583, doch kinderloos overleed in 1610. Opgevolgd door den vader van Willem Frederik, genaamd

Ernst Casimir,

kwam er slechts een kleine wending in de rechte lijn van 't doorluchtig geslacht van Jan den Ouden tot op Hendrik Casimir II, zooals gij hierachter in 't boekje zien kunt. Prins Willem de eerste ¹⁾ daarentegen werd opgevolgd door zijn tweeden zoon genaamd

Maurits,

die geen opvolger naliet, en daarom werd deze op zijn beurt weer opgevolgd door zijn broeder, den vader van den genoemden Stadhouder Willem II, genaamd

¹⁾ Filips Willem, zijn oudste zoon, bleef 28 jaren gevangen in Spanje, van 1567 tot 1595 en stierf in 1618.

Daar nu en dan de titels van de prinsen van Oranje, om de beknoptheid van dit werkje, vrij onvolledig voorkomen, geven wij hierbij een afschrift van de titels, die op Prins Maurits van Oranje overgingen bij den dood van diens oudsten broeder Filips Willem in 1618. Het is overgenomen uit de *Nederlandsche Historien* van W. Baudartius.

Titulen van den Prince Mauritius van Nassou:

Mauritius, by der Graticn Godes, Prince van Orangien, Grave van Nassau, Catzenelleboghe, Vyanden, Dietz, Linghen, Meurs, Bueren, Leerdam, enz. Marquis van der Vere ende Vlissinghe, Heere ende Baron van Breda, der stad Grave, ende van den Lande van Cuyck, Diest, Grimberghen, Arloy, Noseroy, Sint Vyt, Doesburch, enz. Erf-Burch-Grave van Antwerpen ende van Besanson, Gouverneur, Capiteyn Generael, ende Admirael van Gelderland ende Graefschap Zutphen, Hollandt, Zeclant, Vriesland, Utrecht, Overysseel, Stadt Groeninghen, Ommelanden, ende Drenthe, Ridder van de Ordre der Jartiere. (Ridder van den Kouseband, ingesteld door Elisabeth van Engeland.)

Frederik Hendrik.

Van al de kinderen van Graaf Willem den Ouden (den vader van Willem den Zwijger) die in 1559 op den leeftijd van 75 jaren te Dillenburg overleed en welke bestonden uit 6 zonen en 7 dochters, had slechts Willem (de Zwijger) de waardigheid van Prins van Oranje. Weten wij nu, dat zijn vader slechts graaf was, dan begrijpt ge dat die waardigheid niet als erflating van zijn vader beschouwd kan worden: het was een graven- en niet een prinsengeslacht. Neemt men dien graaf van Nassau-Dillenburg als de stamvader van ons koningsgeslacht aan, dan kan men nog meer dan 250 jaren terugtellen om eindelijk in graaf Hendrik den Rijken met zekerheid een der eerste graven van Nassau in de geschiedenis te vinden. Want die graaf

Willem de Oude

en zijn jongere broeder

Hendrik van Nassau,

waren zonen van zekeren graaf

Johan V,

welke met zijn broeder

Engelbert II,

zonen waren van graaf Johan IV, die ook baron van Breda was en bij Filips van Bourgondië in hooge eere stond. Slaat gij nu uw boek op, om na te zien wanneer deze Filips regeerde, en door welke vorsten deze al is opgevolgd ge-

worden tot op Filips II van Spanje, den tijdgenoot van Prins Willem I, dan zijn wij reeds omtrent 100 jaren terug. Graaf

Johan IV

stierf te Dillenburg in 1575. Al erfde de voornoemde Johan V diens bezittingen in Duitschland, de voornaamste goederen bleven aan zijn ouderen broeder Engelbert II (geboren te Breda in 1451), die niet alleen door zijn rijkdom en aanzienlijk huwelijk met Limpurg, dochter van den Markgraaf van Baden, maar bovenal door zijn uitstekende veldheerstalenten in dienst van Maximiliaan van Oostenrijk bekend werd. Zijn spreuk was: »Ce sera, moi, Nassau!» (ik, Nassau, zal 't zijn). Wie zou toen hij kinderloos stierf, al zijn bezittingen erven? Als ge achter deze beschrijving op de teekening van den stamboom let, dan vindt ge daarvoor zijn neef Hendrik van Nassau, die gehuwd was met Claudina, de éénige zuster van den edelen Philibert van Chalons, welke Prins van Oranje, en Stadhouders over Holland, Zeeland, Friesland en Utrecht was onder Karel V. Hendrik zag het geheele vermogen van Engelbert II, zelfs met al diens waardigheden overgaan op zijn éénigen zoon

René van Chalons,

die nog vóór hij sneuvelde voor St. Dizier in dienst van den keizer, den toen elfjarigen Willem van Nassau (later Willem den eersten) tot zijn vollen erfgenaam benoemde. Wel was er bepaald, dat zijn weduwe Anna van Lotharingen het vruchtgebruik van zijn goederen zou blijven genieten, doch haar huwelijk met den Hertog van Aerschot deed die bepaling vervallen. Zoo werd, als 't ware de opeens-
stapeling van aardse goederen uit zulk een machtig

geslacht, door God nêergelegd voor den jeugdigen vorst, die in Zijn hand 't werktuig zou worden om 't verdrukte Nederlandsche volk te verlossen van de Spaansche dwingelandij. Behalve de aanzienlijke heerlijkheden, welke hij in Duitschland bezat en die welke hij door zijn vier huwelijken in zijn geslacht zag overgaan, werd hij dus tot Prins van Oranje, Baron van Breda, Heer van de Meierij van 's Hertogenbosch, Markgraaf van Antwerpen, enz. verheven. Was 't dan wel te verwonderen dat Karel V, die den jeugdigen Nassauer toch reeds beminde, hem tot de waardigheid van Stadhouder over Holland, Zeeland, West-Friesland, Utrecht enz. verhief? Was er wel één edelman in die dagen, in aanzien gelijk hij, die (hoewel in Duitschland geboren) zóó nauw verwant was aan ons volk?

Opmerkelijk is 't, dat God door 's Prinsen afkomst, als 't ware met den vinger aanwees wie de persoonlijkheid zou zijn, die tegenover Spaansch geweld, onder Filips II zich zou aangorden tot den onvergelykelijken strijd van tachtig jaren. Hoe hij den grond legde tot onze onafhankelijkheid, leeren u de geschiedboeken, welke de wording van ons vaderland in 't ware daglicht stellen.

De vader van Graaf Johan IV was

Engelbert I,

die door zijn huwelijk met de erfdochter van Polanen in 1404 reeds Heer van Breda, Oosterhout, Steenberg, Geertruidenberg, de Klundert, ja 't voornaamste deel van 't tegenwoordige Noord-Brabant werd. Ook deze was van edelen huize, daar zijn grootvader

Otto II,

reeds in de 14e eeuw, (1311) met de erfdochter van Vian-

den huwende, Heer was over een deel van Luxemburg, Vlaanderen en Brabant. Deze Otto II was een zoon van Graaf

Otto I,

met zijn broeder Walram, zonen van Graaf

Hendrik de Rijke.

Walrams geslacht bleef in Duitschland, dus aan gene zijde van den Rijn in hoogheid en aanzien tot in lengte van dagen; daar de vorsten van Nassau-Idstein, Usingen, Saarbruck en Weilburg van hem afstammen, benevens meer dan één vermaard Staatsman, Veldoverste, Aartsbischop en Keurvorst van Mainz en Trier. Steeds bleef deze tak door aanhuwelyking en krijgsdienst met de Nassaus in Nederland verbonden; terwijl Adolf van Nassau, die in 1292 keizer van Duitschland werd, uit 't geslacht van Walram voortsproot. Bekwam 't nageslacht zijns broeders, de vele, hier opgenoemde heerlijkheden aan deze zijde van den Rijn, zijn erfgoed aan gene zijde daarvan, zooals Dillenburg, Hadamar, Herborn, Siegen, Dietz, enz. bleef evenzeer in zijn nageslacht; tot op den tijd dat de geheele verandering in de toenmalige staatkundige verdeling van Europa, in den loop der eeuwen, hiervan niet veel meer dan nog sommige titels aan het tegenwoordig geslacht van Oranje deed overblijven. Zoo is Neêrlands Koning tot schadeloosstelling voor 't gemis zijner voorvaderlijke goederen sinds 1815, Groothertog van Luxemburg en behoudt de Kroonprins den blooten titel van Prins van Oranje ¹⁾ daar ook dit prinsdom, dat altijd als on-

---

¹⁾ Het verschil over de nalatenschap van Prins Willem III aan Joan Willem Friso en Frederik Wilhelm van Pruisen werd eerst in 1732, dus toen de eerstgenoemde reeds lang verdrongen en opgevolgd was door Prins Willem IV

afhankelijk (dus niet leenroerig) goed in 't Zuiden van Frankrijk lag, natuurlijk thans aan Frankrijk behoort. De profetische spreuk van ons koningshuis: *Je maintiendrai* (ik zal handhaven!) werd op uitdrukkelijk verlangen van Philibert van Chalons, door diens neef René van Chalons aangenomen. Het devies van den Prins-erfgenaam vóór dien tijd was: *Sævis tranquillis in undis* (Rustig in 't midden van de onstuimige baren!) voorgesteld door een op de golven drijvend nest met jonge ijsvogels. Zoolang de leuze:

„*Je Maintiendrai*”

(ik zal handhaven) boven onze hoofden schittert door het stamhuis van Oranjo, dat met ons land één is — zóólang blijve 't Nederlandsche volk biddend en dankend hopen, dat de Heer die spreuk in voor- en tegenspoed waar make tot eer Zijns Naams en tot heil van Vorst en Volk!

(Erfstadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe) beslecht; met dien verstande, dat Fred. Wilh. tijdens den vrede van Utrecht in 1713, er zich toe had gerechtigd geacht, 't prinsdom Oranje aan Frankrijk af te staan. De Prins behield zich den titel voor. Toen Prins Willem V als balling leefde, beheerde diens oudste zoon (later Koning Willem I) de zijn vader toebehoorende bezittingen in Duitschland, zelfs tot na diens dood (1806). Bij den vrede van Tilsit (1807) ontnam Napoleon ze hem, omdat hij Pruisen had geholpen tegen Frankrijk. 't Groothertogdom Luxemburg bleef sinds 1814 behooren tot den Duitschen bond.

Het Wilhelmuslied

IN PROZA OMSCHREVEN.

Dit Christelijke lied, ter eere van den Prins van Oranje (wiens naam, WILLEM VAN NASSOU, door de eerste letters der coupletten wordt gevormd) is, bij uitnemendheid, ook het vaderlandsche lied. Waarschijnlijk na den jammerlijken afloop van den Veldtocht in 1568 onder de bevolking verspreid, drukt het, op aandoenlijke wijs, de moedige zelfopoffering en het onwrikbaar geloofsvertrouwen van den Prins en van zijne Broederen uit.

De Maker is niet met zekerheid bekend. Door sommigen wordt MARNIX, door anderen Coornhert genoemd.

(Mr. G. GR. v. PR., Vaderl. Zangen.)

Filips van Marnix, Heer van St. Aldegonde, dichter, staatsman en geleerde, boezemvriend en raadsman van Willem van Oranje, werd in 1538 te Brussel geboren. Te Genève, waar hij zijn wetenschappelijke kennis uitbreidde, woonde hij 't onderwijs van Calvijn bij. Vooral heeft hij zich beroemd gemaakt door zijn uit 't Hebreeuwsch overgezette en berijmde Psalmen. Met nadruk bestreed hij het Pausdom in geschriften, als de Beijenkorf der Roomsche Kerke. Hij was aan het hof door woord en gedrag een Evangelie-prediker, of zoo als Brandt uitdrukt:

De schrandre Edelman, die 't Papendom deed beven,
De tolk der Bijbeltaal, op maat en zonder maat;
De Predikant voor 't Hof, de raadsman van den Staat.

Dirk Volkertsz. Coornhert werd in 1522 te Amsterdam uit deftige ouders geboren. Graveur, geleerde en dichter, kwam hij door zijn ijver voor de vrijheid in gevangenschap. Minder bekrompen dan zijn tijdgenooten, mocht hij zich nog gelukkig achten, dat hij tot aan zijn dood (1593) een schuilplaats vond te Gouda.

Wilhelmus van Nassouwe
 Ben ick van duitschen bloet,
 Den vaderlant ghetrouwe
 Blijf ick tot in den doet;
 Een prince van Draengien
 Ben ick vrij onverveert, ¹⁾
 Den coninc van Hispaengien
 Heb ick altijdt gheert.

Ik ben Willem van Nassau, dus van Duitschen ³⁾ bloede. Toch blijf ik 't vaderland (de Nederlanden, die mij als door God ter bijzondere bescherming werden aangewezen) tot in den dood getrouw. Een prins van Oranje zijnde, ben en blijf ik onversaagd (onverschrokken) en vrij ²⁾. Wat men er tegen zegge, ik heb den koning van Spanje altijd geëerd.

In Godes vrees te leven
 Heb ick altijt betracht,
 Daerom ben ick verdreven,
 Om lant, om luid ghebracht,
 Maer God sal mij regheren
 Als een goet instrument,
 Dat ick sal wederkeren
 In mijnen reghiment.

Omdat ik steeds in de vreeze Gods wilde leven, ben ik van land en onderdanen beroofd en balling geworden. Evenwel doet 't geloof mij zeggen, dat God mij als een geschikt werktuig in zijn hand, zal besturen, om op zijn tijd te mogen hersteld worden in mijn waardigheid als stadhouder van Holland, Zeeland, Utrecht, West-Friesland enz.

¹⁾ Zie pag. 24 Aanteekingen.

Bijdt u, mijn ondersaten,
 Die oprecht sijt van aert;
 God sal u niet verlaten,
 Al sijt ghij nu beswaert.
 Die vroom begheert te leven, ⁴⁾
 Bid God nacht ende dach,
 Dat hij mij cracht wil gheven,
 Dat ic u helpen mach.

Mijn lieve onderdanen! zijt gij, die oprecht voor God leeft, thans in lijden door 'tgeen u op dit oogenblik bezwaart, Hij zal u niet verlaten. (Hoopt daarop, en: is't u ernst) om in godsvrucht te leven, bidt dan volstandiglijk God, dat Hij mij kracht geve om u in waarheid te mogen helpen. (Gij hebt toch de overtuiging, dat gij op mij rekenen kunt.)

Bijf ende goet al te samen
 Heb ic u niet gheschoont.
 Mijn broeders hooch van namen,
 Hebbent u ooc vertoont.
 Graaf Adolf is ghebleven
 In Brieslant in den slach,
 Zijn siel in ewich leven
 Verwacht den jongsten dach.

(Om dit te bewijzen, behoef ik er u slechts aan te herinneren, hoe ik noch levensgevaar, noch aardsche goederen voor u ontzien heb ⁵⁾; ja, hoe zelfs mijn broeders daarin niet achterbleven. Denkt aan den slag bij Heiligerlee (23 Mei 1568), waarin graaf Adolf sneuvelde voor de zuivere godsdienstleer, de waarheid en de vrijheid, en hoe ik hem dáárom met hope mag nastaren.

Edel ende hoch gheboren
 Van keizerlijken stam,
 Een Vorst des Rijks vercoren;
 Als een vroom Christen man,
 Voor Godes woort ghepresen
 Heb ic vrij onversaecht
 Als een hert sonder vresen
 Mijn edel bloet ghewaecht.

Vrijwillig, onverschrokken,
 zonder te overleggen wat de uit-
 komst zou zijn, heb ik mijn edel
 bloed gewaagd als een held, om
 naar de verplichting des Chris-
 tens, Gods heilig en dierbaar
 Woord voor u te bewaren: alles
 schade achtende om de uitne-
 mendheid van Christus; daar ik
 als edelman in den volsten zin
 des woords, zelfs van keizerlijke
 afkomst, ook bovendien verko-
 ren was tot Rijksvorst.

Mijn schild ende betrouwen
 Zijt ghij, o God, mijn Heer,
 Op u so wil ic bouwen,
 Verlaet mij nimmermeer,
 Dat ic doch vroom mach blijven,
 Uw dienaar taller stont,
 Die tijrannij verdrijven,
 Die mij mijn hert doorwont.

Gij, o Heer, mijn God! zijt
 mijn schild en mijn betrouwen.
 Op u bouwe ik. Verlaat mij niet!
 Mocht ik ten allen tijde voor uw
 aangezicht getrouw bevonden wor-
 den! Mocht ik nog eens de
 vreugde beleven, dat de vreemde
 dwingelandij, die mijn hart door-
 wondt, (zie ik op dit arme volk)
 verdreven werd!....

Van al die mij beswaren
 Ende mijn vervolghers sijn
 Mijn God! wilt doch bewaren
 Den trouwen dienaar dijn,
 Dat sij mij niet verraschen
 In haren bosen moet,
 Haer handen niet en waschen
 In mijn onschuldich bloet.

Mijn God! wil toch uw trouwen
 dienaar bewaren tegen zijn ver-
 volgers en degenen, die hem 't
 kwade gunnen! Geef, dat zij mij
 in hun boozen toeleg niet ver-
 rasssen, om zoo hun handen in
 mijn bloed te wasschen. Gij weet,
 dat ik onschuldig ben aan 'tgeen
 zij mij aanwrijven.

Als David moeste vluchten
 Voor Saul den tijran,
 So heb ick moeten suchten
 Met menich edelman.
 Maar God heeft hem verheven,
 Verlost uit alder noot
 Een conincrije ghegheven
 In Israël seer groot. 6)

Evenals David voor den door
 God verworpen Saul moest
 vluchten, heb ik met menig edel-
 man de benauwdheid daaraan ver-
 bonden, moeten doorleven. Doch
 wat is mijn vreugde? Dat God
 hem niet overgaf aan 't verderf,
 daar Hij hem verlost en hem
 op den troon van Israël verhief,
 nadat hij daartoe door Hem ge-
 zalfd was.

A 't suur sal ick ontvanghen
 Van God, mijn Heer dat soet,
 Daer na so doet verlanghen
 Mijn vorstelijke ghemoet,
 Dat is dat ick mach sterven
 Met eeren in het velt,
 Een ewich rijck verwerven
 Als een ghetrouwe helt.

Zoo verlangt mijn vorstelijke
 ziel naar die uitreddende hand;
 want Gij, mijn God en Heer!
 zult met de beproeving ook de
 uitkomst geven. Na lijden, ook
 't verblijden. Niet, dat ik naar
 de opperheerschappij sta: Met
 eere in 't veld te sneuvelen voor
 uwen Naam, en uw Koninkrijk
 binnen te gaan is mijn ver-
 langen!

Niets doet mij meer erbarmen
 In mijnen wederspoet;
 Dan dat men siet verarmen
 Des Konincs lant en goet;
 Dat u de Spangiaerts crenken,
 O edel Neerlant soet,
 Als ick daer aen ghedenke,
 Mijn edel hert dat bloedt.

Niets pijnigt mij meer in de-
 zen benarden toestand, dan dat
 men het land des Konings, dat
 toch zijn erfgoed blijft (al be-
 denkt hij dit niet) zoo ziet ver-
 armen door de knevelarijen der
 Spanjaarden. Mijn innig geliefd
 Nederland! denk ik aan u, dan
 bloedt mij 't harte....

Als een Prins opgheseten
 Met mijner heires cracht,
 Van den tijran vermeten
 Heb ic den slach verwacht,
 Die, bij Maestricht begraven
 Bevreesde mijn ghewelt,
 Mijn ruiters sach men draven
 Seer moedich door dat velt.

(Beantwoordende aan de mij door God opgelegde bestemming) heb ik aan 't hoofd van mijn leger, den slag tegen den trotschen Alva, die zich bij Maastricht verschanst had, afgewacht. Ondanks den moed, daar door mijn ruitery aan den dag gelegd, werd mijn voorgevoel maar al te zeer bewaarheid.

So het den wille des Heren
 Op dien tijt had gheweest,
 Had ic gheern willen keren
 Van u dit swaer tempeest,
 Maar de Heer van hier boven,
 Die alle dinc regheert,
 Die men altijt moet loven,
 En heeftet niet begheert.

Zoo het op dien tijd de wil des Heeren geweest ware, zou het mij een verkwikking des geestes geworden zijn, om dien zwaren storm van u af te keeren. Eén ding doet mij echter met lijdzaamheid bukken, n. l. dat de Heer, die alles bestuurt en dien men in alles zal loven, 't blijkbaar anders heeft gewild.

Seer christelijke was ghedreven
 Mijn princelije ghemoet,
 Standvastich is ghebleven
 Mijn hert in teghenspoet;
 Den Heer heb ic ghebeden
 Van mijnes herten gront,
 Dat Hij mijn saec wil reden,
 Mijn onschuld doen oorcont.

Mijn vorstelijk gemoed, dat toen zeer de vertroostingen des Christendoms mocht smaken, bleef door Gods genade standvastig in tegenspoed; daar ik bij den Heer bleef aanhouden in 't gebed, om te ervaren, dat Hij mijn zaak mocht voorstaan en mijn onschuld aan den dag brengen.

Orlof mijn arme ſchape,
 Die ſijt in groten noot,
 Uw harder ſal niet ſlapen,
 Al ſijt ghij nu benout;
 Tot God wilt u begheven,
 Zijn heilſaem woort neemt aan,
 Als vrome Chriſten leven,
 't Sal hier haeft ſijn ghebaen. 7)

Mijn arme ſchape, die in zulk een grooten nood verkeert, vaartwel! Ik verlaat u slechts voor korten tijd. En, vervult de angst daarover uw hart, onthoudt dat uw Herder niet slaapt. Houdt niet aan mij vast, maar begeeft u tot God, zooals Hij zich openbaart in zijn Woord. Leeft als vrome Christenen; want uw en mijn lijden van deze aarde spoedt ten einde.

Voor God wil ik belijden,
 Ende ſijner groter macht,
 Dat ik tot ghenen tijden
 Den Coninc heb veracht,
 Dan dat ik God den Heren,
 Der hoogſter majeſteit
 Heb moeten obedieren
 In der gherechticheit.

Ik zweer u voor God, dat ik den koning nimmer veracht heb, van welken tijd men u ook spreke. Dan, dit is 't geheim, waarom ik als vijand des konings beschouwd word: **God den Heere, den Koning der koningen, heb ik moeten gehoorzamen boven Filips, naar 't geen ons Zijn Woord leert.**

AANTEKENINGEN.

't Prinsdom Oranje was eigen, vrij goed, ofschoon Frankrijk zulks dikwerf heeft betwist. (Zie Handb. Vaderl. Gesch. Gr. v. Pr. bl. 28).

2) „Ik (Willem) blijf, die ik was: die waardigheid, van Gods genade mij geworden, kan geen mensch ter wereld, geen Alba, geen monarch van Spanje, mij ontnemen, en die ben ik onvervaard.” enz. (Zie Prof. Brill, het Wilhelmus van Nassouwe, bl. 9.)

3) Wat beteekent dit van Duitschen bloede? Erkent het soms, dat de Prins dat is, wat wij thans een Duitscher noemen? Verre van daar. Duitsch heette in die dagen, en nog veel later, al wat Nederlandsch nationaal was . . . enz.
(Zie Prof. Brill, enz., bl. 7.)

4) Gelijk men weet, verkocht de prins zijn kostbaarheden op de Frankforter mis en verpandde hij zijne goederen. Bij zijn dood was daardoor zijn boedel nog bezwaard met f 2,400,000. In levensgevaar was hij steeds; terwijl Alba zijn oudsten zoon Filips Willem naar Spanje voerde, waar hij 28 jaar gevangen was.

5) Slechts wie als Willem van Oranje in Gods vrees wil leven, kan de ware vaderlander en burger zijn, maar hij is zulks dan ook gewis! (Zie Prof. Brill, enz., bl. 16.)

6) Hij vergelijkt zich met David, en te recht; David vertegenwoordigt het recht van den heiligen oorlog, den rechtvaardigen opstand tegen den binnenlandschen tiran. . . . Ook ik (Willem) reken op zoet na zuur; maar het zoete, waar ik op hoop, is niet een koningrijk als David op aarde; maar dit, dat ik met eere in het veld moge sterven om het hemelrijk te winnen.
(Zie Prof. Brill, enz., bl. 13.)

7) De laatste trek is onschatbaar:
„'t Sal hier haest sijn ghedaen.” — Dus vleit hij (Willem) hen niet met glorie, noch belooft hun de voldoening der wraak op huanen tiran, neen! . . . enz.
(Zie Prof. Brill, enz., bl. 15)
